

ZORG PRIMAIR

Bewegen op school

- De sportiefste school
- Inclusie en bewegen
- Curriculum.nu en bewegen
- Gymdocent van het jaar

Een kind is niet gemaakt om stil te zitten...

En toch zijn 'zit stil' en 'ga zitten' waarschijnlijk de meest gebruikte correcties die kinderen te horen krijgen. We houden niet zo van druktemakers. Aan zulke kinderen worden ook al vrij snel labels gehangen. Gelukkig meestal als poging om letterlijk wat druk van de ketel te halen. Want ze zijn vaak wel leuk die al-te-alerte kinderen.

Om allerlei redenen krijgt bewegen op school steeds meer aandacht. Niet alleen in de gymles; vaak worden leer- en werkactiviteiten onderbroken met een lichamelijke oefening. 'Bewegend leren' blijkt de schoolactiviteit te worden die leren en bewegen combineert.

We wilden aanvankelijk een themanummer samenstellen over 'De Gymles'. Zonder de waarde van de lessen lichamelijke oefening tekort te doen, kwamen er artikelen op ons af die ons duidelijk wilden maken dat er in elke les wel wat beweging mag zitten. Gebaren en acties die een bijdrage leveren aan het leerproces. Zo is het verdelen in lettergrepen en daarbij in de handen klappen en sprongetjes maken een nog steeds beproefde methode om het goed afbreken van woorden letterlijk goed onder de knie te krijgen.

"Als je even beweegt komt er weer lucht in het koppie" hoorden we zeggen. En ja frisse lucht is goed voor alle processen die goed moeten verlopen.

In een rapport van het Mulier Instituut lezen we dat sport en bewegen op school duidelijk positieve effecten op motorische en beweegvaardigheden, fitheid, hersenstructuur en (executieve) functies van kinderen heeft. Het wetenschappelijke bewijs voor de causale relatie tussen sport en bewegen op school en schoolprestaties is echter nog licht. Duidelijk is wel dat meer sport en bewegen op school de schoolprestaties van kinderen niet vermindert.

Alleen daarom zijn we al blij dat we dit themanummer konden samenstellen.

Jan van Balkom, eindredacteur

- 2 Een kind is niet gemaakt om stil te zitten**
Jan van Balkom
- 4 Oriëntatie**
Jan van Balkom
- 5 Bewegen in het onderwijs**
Annemarie Muysert-Baars
- 7 Hoe krijg je een hele school in beweging?**
Monique van Ark
- 10 De sportiefste SO-school**
Nathalie Termorshuizen
- 12 Gymmen en lichamelijke beperking**
Robin Groeneveld
- 15 De pedagogiek van de vrijeschool anno 2020 (1)**
Femke Bouwer
- 16 Curriculum.nu en bewegen & sport**
Berend Brouwer & Marco van Berkel
- 19 Bewegingsonderwijs anno 2020**
Wiebe Faber
- 23 Gymdocent van het jaar**
Hans Dijkhoff
- 26 Discussie: Rekeninstructie in de kleutergroep**
- 28 Boeken**
Thieu Dollevoet
- 32 Nieuwe beweging**
Cartoon Beijers

Advertentie Medilex: pag. 22

Themanummers in komende jaargang.

Nr 3 Verhalen vertellen. nr 6 Onderwijs en zorg. nr 8 Inclusiever onderwijs. Wil je een (praktijk)bijdrage leveren? Van harte welkom op zorgprimair@cnv.nl

Contact met redactie: zorgprimair@cnv.nl

Praat en denk mee via LinkedIn!
(Groep Zorg Primair/Passend Onderwijs)

Volg Zorg Primair op Twitter: [@ZPZorgprimair](https://twitter.com/ZPZorgprimair)

Losse nummers kosten € 5,00. Mail naar zorgprimair@cnv.nl. Het is mogelijk om een los abonnement te nemen op Zorg Primair! Dat kost € 30,00 per jaar. Bellen naar 030 7511003 of mailen naar ledenadministratie@cnvo.nl

Actuele en bruikbare zaken voor de leerkracht door Jan van Balkom

AGENDA:

12 februari 2020. Naar Inclusiever Onderwijs.

Locatie: SPANT!, Bussum. Kosten: € 195,00.
Doelgroep: po, vo, mbo, so/vso, gemeenten en organisaties in (speciaal) onderwijs, zorg/jeugdhulp en opvang. Aanmelden www.naarinclusieveronderwijs.nl/conferentie

6 maart 2020: De ib'er in de schijnwerpers.

Landelijke conferentie voor intern begeleiders. Locatie: Utrecht. Kosten: € 195,00 (leden € 160,00). Meer info via www.lbbo.nl. Kopje 'onze activiteiten'.

25 maart 2020: Nationale Dyslexie Conferentie.

Locatie: Pathé te Ede. Kosten € 349,00 (vroegboekskorting van € 50,00 bij aanmelding voor 13 januari. Informatie en aanmelding: www.nationaledyslexieconferentie.nl.

3 april 2020: Rekenen op spel. Conferentie over rekenonderwijs aan het jonge kind. Locatie: iPabo, Amsterdam. Kosten: gratis. Aanmelden via www.ipabo.nl.

22 april 2020: Masterclass EDI 2.0. Locatie: Postillion, Amsterdam. Prijs: € 59,00. Informatie: info@picacongressen.nl.

16 september 2020: Pica Onderwijscongres 2020. Voor onderwijsprofessionals in het primair onderwijs. Locatie: Congrescentrum Postillion, Bunnik. Kosten: € 245,00 (vroegboeking voor 30 maart). Informatie & inschrijving: onderwijscongres.picacongressen.nl.

HULPWAAIER 'BEWEGEN IS EEN FEEST'

Wetenschappelijk onderzoek wijst uit dat bewegen bijdraagt aan betere leerprestaties. Het doel van de Hulpwaaier Bewegen is een feest! is dan ook ervoor zorgen dat er meer (psychomotorische) beweegactiviteiten ingezet worden als waardevol onderdeel van het leerproces, en niet alleen als extraatje. Alle activiteiten in deze waaier zorgen ervoor dat kinderen met plezier bewegen en zich in de brede zin van het woord ontwikkelen. De beweegspelletjes zijn onderverdeeld in secties die de volgende ontwikkelingsgebieden bestrijken: cognitie (lees-, reken- en taalactiviteiten), motoriek (fijn- en grofmotorisch) en sociaal-emotioneel. Per sectie is er nog een onderscheid tussen activiteiten die een kind individueel of samen met jou (als spelleider) kan doen, en activiteiten die kinderen met zijn tweeën of in een groepje kunnen uitvoeren. De activiteiten zijn speciaal ontwikkeld voor kinderen in de basisschoolleeftijd. Kinderen hebben vaak zelf leuke variaties op activiteiten. Laat kinderen hun eigen ideeën verwoorden en waar mogelijk uitvoeren. Dit zorgt voor nog meer leereffect op de verschillende ontwikkelingsgebieden.

Door kinderen te laten bewegen, zet je ze letterlijk 'in ontwikkeling'

Bewegen in het onderwijs

Annemarie Muysert-Baars

Er is een relatie tussen geheugen, cognitieve functies en bewegen. Men denkt: liever een uur meer rekenen en een uur minder gym. Maar door te bewegen ga je beter rekenen! Als je luiert, wordt je dus ook dommer!

Professor Erik Scherder (hoogleraar neuropsychologie):

De betekenis van bewegen is groter dan je in eerste instantie zou denken. Het is dan ook belangrijk om in schooltijd een ritme van zit- en beweegactiviteiten te creëren.

Bij jonge kinderen doen we dat al vaker maar ook oudere kinderen hebben daar profijt van.

"Ze worden er zo druk van", wordt er vaak gezegd als excuus om niet te bewegen.

Echter na die 'drukte' zijn kinderen actiever aan het werk.

Kinderen hebben een natuurlijke drang om te bewegen en zijn nieuwsgierig. Door hier gebruik van te maken, krijgt het kind de kans om dingen te ontdekken, ervaringen op te doen en open te staan voor leren. Als een kind lang stilzit, verzwakt de concentratie en de aandacht. Door te bewegen wordt tevens endorfine aangemaakt, wat kinderen ook nog gelukkig maakt. Kortom: bewegen is leuk en noodzakelijk.

PSYCHOMOTORIEK

Te veel stilzitten werkt averechts op de motivatie en leerprestaties van kinderen, tussendoor bewegen – maar ook beweegvormen gebruiken om leerstof in te slijpen – is een leuke en makkelijke manier om kinderen te motiveren en om leerstof te automatiseren. Kenmerkend voor psychomotorische begeleiding is dat kinderen via spel en bewegingsactiviteiten worden uitgenodigd om hun motorische, cognitieve en sociaal-emotionele vaardigheden te vergroten. De psychomotorisch remedial teacher gebruikt het lichaam als instrument, vanuit het inzicht dat lichaam en geest elkaar onderling beïnvloeden. Spel en bewegen zijn steeds de invalshoek.

WEERBAARHEID

Spelen en bewegen is voor kinderen ook nog eens belangrijk om sociaal-emotioneel weerbaar te

worden. Door meer te bewegen, leren kinderen hun eigen lichaam en grenzen goed kennen en daarmee de grenzen van anderen ook beter begrijpen en aanvoelen. Het kind leert om rekening te houden met anderen. Bij een kind dat snel van slag raakt, kan in het beweegspel meer aandacht besteed worden aan het omgaan met gevoelens. Er wordt over lichaamshouding, lichaamsbesef en emoties gesproken en/of aangeleerd hoe te reageren binnen het beweegspel. Hierdoor wordt zowel de sociaal-emotionele ontwikkeling als de taalontwikkeling gestimuleerd.

ZELFVERTROUWEN

Kinderen moeten kunnen vertrouwen op hun eigen lijf, om precies te zijn op hun zogeheten oprichtreactie, steunreactie, opvangreactie en evenwichtsreactie. Deze reacties zijn van belang voor hun zelfvertrouwen en zelfredzaamheid. Veel kinderen krijgen onvoldoende kans om deze reacties te oefenen. Kinderen gaan de wereld pas echt ontdekken als ze erop kunnen rekenen dat hun eigen lichaam goed reageert en hen beschermt. Gelukkig oefenen kinderen deze reacties maar al te graag wanneer ze in beweging zijn. Het versterkt hun reacties en daarmee hun zelfvertrouwen.

Samen bewegen met kinderen werkt stimulerend. Ouders en begeleiders willen kinderen graag helpen,

ook bij het bewegen. Te veel hulp kan de opbouw van het zelfvertrouwen echter in de weg zitten. Laat daarom het kind vooral zelf (of samen met u), zichzelf en de wereld erom heen ontdekken. Zelf je eigen capaciteiten ontdekken is belangrijk. Samen gericht met iets bezig zijn geeft kinderen het gevoel van waarde en biedt hen een veilig gevoel. Stoeien en aanraakspelletjes bieden daarin mogelijkheden het ook lijflijk te voelen.

Daarnaast kunnen evenwichtsspelletjes helpend zijn voor kinderen die snel uit hun evenwicht zijn, letterlijk en figuurlijk. Zij bewegen soms wat houterig of onhandig. Dit is vaak een gevolg van onvoldoende ontwikkeling van het evenwichtsgevoel en vaak verslachte spieren. Ook hiervan kunnen faalangst en een laag zelfbeeld het gevolg zijn.

NEGATIEF ZELFBEELD

In het speciaal onderwijs zie je vaak kinderen die faalangst hebben of een negatief zelfbeeld en die het oefenen niet meer zien zitten. Zij zijn bang geworden om fouten te maken. Daarnaast zoeken leerkrachten in het reguliere onderwijs naar manieren om leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften op school te houden. Er wordt veel extra werk bedacht om deze kinderen vaak meer te laten oefenen of zelfstandig aan het werk te zetten. Er is wel aandacht voor het laten opdoen van succeservaringen, maar helaas gebeurt dit vaak door middel van extra werkbladen die als product beoordeeld worden. De nadruk zou juist moeten liggen op het proces én het effectief en met plezier oefenen. Het oefenproces is essentieel om motorische vaardigheden te trainen of om leerstof te automatiseren, een vorm waarin fouten dus gemaakt mogen worden. In een schoolse situatie wordt het oefenen steeds vaker gecontroleerd en dan beloond of bestraft en gezien als een productgerichte activiteit. Dit kan kinderen die veel oefening nodig hebben – en dus in eerste instantie meer fouten maken – onzeker maken en een negatief zelfbeeld of zelfs faalangst geven. Als er in spel-/beweegvormen geoefend wordt, zijn leerlingen meer ontspannen, meer betrokken en leren beter.

KENNIS AANLEREN

Executieve functies zijn de processen die ervoor zorgen dat allerlei soorten activiteiten gepland en uitgevoerd kunnen worden. Voor verschillende taken zijn verschillende en meerdere executieve

functies nodig. Een overzicht van executieve functies; respons-inhibitie (nadenken voor je iets doet), werkgeheugen (informatie in je geheugen houden bij het uitvoeren van complexe taken), emotieregulatie (emoties reguleren om doelen te behalen of gedrag te controleren), volgehouden aandacht (aandachtig blijven ondanks afleiding), taakinitiatie (op tijd en efficiënt aan een taak beginnen), planning/prioritering (een plan maken en beslissen wat belangrijk is), organisatie (informatie en materialen ordenen), doelgericht gedrag, flexibiliteit (flexibel omgaan met veranderingen en tegenslag) en metacognitie (een stapje terug doen om jezelf en de situatie te overzien en te evalueren). De betreffende executieve functies kunnen bewust op een natuurlijke manier geoefend en dus verbeterd worden binnen beweegactiviteiten. Hoe beter de executieve functies ontwikkeld zijn, hoe groter de kans op goede schoolprestaties.

Door leerstof in spelvorm (dus via een beweegspel) aan te bieden, zullen meerdere verbindingen in de hersenen ontstaan, waardoor kennis beter beklijft en beter verankerd wordt. Spel-/beweegvormen worden met plezier herhaald. Kinderen zullen beter leren als de leerstof via diverse kanalen binnenkomt: auditief, visueel en kinetisch. Bewegen met alle zintuigen loont!

IMPULSIEF GEDRAG

De executieve functies hebben ook grote invloed op het gedrag van kinderen. Kinderen met werkhoudings- of concentratieproblemen hebben veel baat bij grofmotorische activiteiten. Bij kinderen die vaak impulsief reageren, kan het leren stoppen in beweging centraal staan. Het bewust in je lijf en in de ruimte ervaren van de noodzaak om te stoppen en op een andere manier verder te gaan, helpt kinderen bij het bewustwordingsproces rondom impulscontrole. Als kinderen moeite hebben met het reguleren van hun gedrag, is er sprake van interne en/of externe afleidbaarheid en vaak gevoeligheid voor prikkels. Doel van bewegen is dan om de aandacht langere tijd te richten. Het spelen van een bewegingsspel is hierbij een middel, om daarnaast meer en beter met het kind te praten en het bewuster te maken qua gedrag.

LEREN SCHRIJVEN

Schrijven is zowel een grof- als fijn motorische maar

ook een cognitieve vaardigheid. Je moet een goede schrijfhouding kunnen volhouden (grofmotorisch), een goede pengreep, pendruk en penvoering ontwikkelen (fijne motoriek). En ook nog omgaan met afspraken rond schrijflijntjes en schrijfwijze van letters, wat de cognitieve ontwikkeling aanspreekt. Schrijven is dus moeilijker dan het lijkt. Veel leerkrachten geven aan dat kinderen ook nog in en na groep 3 moeite hebben met fijnmotorische werkjes als knippen, prikken, vouwen, plakken, kleuren en tekenen. Het lijkt erop dat ze het schrijven motorisch nog niet aan kunnen. In de hogere groepen zien we een slechte pengreep en zithouding, bewegingsonrust, concentratieproblemen en hanggedrag. Kinderen die moeite hebben bij het

schrijven zullen niet alleen baat hebben bij fijnmotorische bewegingen maar juist ook bewegingen van de voorwaarden hiervoor (bijv. opponeren van de duim, oog-handcoördinatie, de reacties; evenwicht-, opricht-, steun- en opvangreactie).

ANNEMARIE MUYSSERT-BAARS
HEEFT BREDE EXPERTISE EN
JARENLANGE ERVARING MET
ONDERWIJS- EN ONTWIKKELINGSASPECTEN VAN
KINDEREN TUSSEN 3 EN 13
JAAR. ZE HEEFT DIVERSE
PRODUCTEN ONTWIKKELD
EN PUBLICATIES VERZORGD.
CONTACT: ANNEMARIE@
MUYSSERT.NL

Specialist Sportieve en Gezonde School

Hoe krijg je een hele school in beweging?

Monique van Ark

Januari: gezonder eten, meer bewegen, voldoende nachtrust

Februari: iets gezonder eten, beetje meer bewegen, minder laat opblijven

Maart: goede voornemens?... **Herkenbaar?**

Het is al moeilijk om je eigen gedrag te veranderen, of dat van een groep kinderen. Het gedrag van een hele school veranderen is nog veel complexer. Waar moet je bijvoorbeeld beginnen als je met collega's aan de slag wil gaan met bewegend leren? Hoe krijg je op lange termijn mensen mee? Groepsleerkracht Linda Huizing heeft het antwoord gevonden. Ze volgde vorig jaar de post-hbo opleiding 'Specialist Sportieve en Gezonde School' (SSGS.nl), waarin ze veel leerde over veranderprocessen.

Linda was al Gezonde School coördinator op (basisschool Heeckeren in Goor), maar merkte dat het haar vaak niet voldoende lukte om nieuw beleid

structureel in te bedden. Ze zocht en vond verdieping in de post-hbo opleiding SSGS. Linda: "Ik heb tijdens de post-hbo opleiding SSGS niet alleen de basics

geleerd over allerlei verschillende gezondheids-thema's, maar vooral ook veel over veranderprocessen. "Ik heb bijvoorbeeld geleerd om stap voor stap een plan van aanpak te maken en daar iedereen in te betrekken. De tijd nemen om iets te realiseren is ontzettend belangrijk, maar het is net zo belangrijk anderen de tijd geven om aan te kunnen haken."

GEDRAGSVERANDERING

Hoe zorg je ervoor dat je een verandering, zoals het invoeren van bewegend leren, op jouw school ook echt een blijvende verandering is? "Je eigen gedrag veranderen is al een hele opgave, maar als je het gedrag van iedereen op een school wil veranderen moet je echt goed weten hoe je draagvlak creëert en hoe kun je kunt omgaan met weerstand bij mensen die alles bij het oude willen houden. Omdat ik nu zoveel meer weet over veranderprocessen past de rol van coördinator Gezonde School ook veel beter bij me." antwoordt de 38-jarige groepsleerkracht.

BEWEGEND LEREN IMPLEMENTEREN

Op basisschool Heeckeren wordt gewerkt in DOT's (Docent Ontwikkel Team). Elke DOT heeft zijn eigen speerpunt. Door het DOT 'bewegend leren', bestaande uit 5 leerkrachten, is er een studiemiddag voor het gehele team georganiseerd. Wat Linda heeft geleerd tijdens de opleiding, naast het creëren van draagvlak en omgaan met weerstand? "De opleiding hield mij ook wel een spiegel voor; hoe sta ik in een team, wat zijn mijn sterke punten en wat zijn mijn leerpunten in dit proces?"

Ze was zelf al een aantal jaar enthousiast bezig met bewegend leren, maar nu komt het ook echt van de grond. Haar collega's waren aan het begin soms afwachtend, vertelt Linda. "Zoals op veel

scholen ontbrak ook bij ons vaak de tijd en inspiratie om de meest geschikte vormen te zoeken, en niet iedereen zag er de meerwaarde van in. Toen het eenmaal lukte om iedereen mee te krijgen en we met meerdere collega's op zoek gingen naar wat past binnen onze school, ging het steeds meer leven." Ondertussen is de studiemiddag achter de rug en begeleidt Linda haar collega's op school voor het implementeren van bewegend leren in hun klas. "Zo tof om te zien dat nu zoveel collega's enthousiast zijn geworden bij ons."

VAN WEERSTAND NAAR INSPIRATIE

Ook Benno de Graaf, directeur van deze basisschool, zag kansen toen Linda het nascholingstraject met hem besprak. "Linda helpt me ontwikkelingen bespreekbaar te maken en beleid te bepalen. Ze beschikt over de juiste kennis om de verschillende mogelijkheden en keuzes uit te zetten en goed te onderbouwen waarom dat keuzes zijn die voor onze school geschikt zijn."

Met enkel enthousiasme red je het op lange termijn niet. Je hebt juist de achterliggende kennis nodig om mensen mee te krijgen. Linda: "Bij iedere vernieuwing loop je soms tegen weerstand aan, dus ook als het gaat om werken met de Gezonde-Schoolaanpak. Die weerstand kan komen vanuit collega's, maar ook vanuit de ouders/verzorgers en leerlingen. Door mijn rol als veranderaar kan ik hier steeds beter mee omgaan. Daarnaast heb ik de nodige kennis uit

Linda Huizing: "De opleiding SSGS zou ik aanraden omdat het mij, op verschillende manieren, veel heeft gebracht. Het werken in de ELO

(Elektronische Leer Omgeving) vind ik erg mooi, je kunt in je eigen tempo door de lesstof. Die lesstof bevat interessante artikelen en boeiende filmpjes, het is heel erg van deze tijd!"

de theorie- en praktijklessen gehaald. Die kennis neem ik steeds weer mee in mijn onderbouwing.

Ik heb de nodige kennis uit de theorie- en praktijklessen gehaald. Daarmee kan ik onderbouwen waarom een verandering zinvol kan zijn."

Want dat is zeker een ding dat ik niet zal vergeten: 'Waarom' is het belangrijk? Als de 'waarom' helder is heb je een mooie beginsituatie!"

MEER BEWEGEND LEREN, ÉN MEER KENNIS OVER BEWEGEND LEREN

Als je het schoolplein van basisschool Heeckeren oploopt is meteen duidelijk dat er volop spellingslessen worden gegeven. Je ziet de honderdvelden liggen en er staan overall woorden met krijt op het plein geschreven. Linda: "Het maakt de lesdag afwisselender en leuker voor kinderen, maar het heeft ook allerlei andere voordelen. De kinderen verwerken de lesstof bijvoorbeeld anders." Dat kan tijds winst opleveren volgens Linda, omdat leerlingen effectiever leren. "Het is dan wel belangrijk dat

je het op de goede manier inzet. Aan het begin sta je echt te hannesen op het schoolplein, maar ik heb allemaal handigheidjes geleerd door het gewoon te doen." Ook vanuit ouders/verzorgers en leerlingen ontvingen we positieve reacties. Kinderen kwamen thuis en zeiden: 'We gaan weer bewegend leren!' Dat is natuurlijk fantastisch!"

STRUCTUREEL AANDACHT BLIJVEN GEVEN TOT DE GEDRAGSVERANDERING NORMAAL IS

Benno en Linda blijven in kleine stapjes verder gaan, het is nu erg belangrijk om alle collega's binnenboord te krijgen en vooral ook houden. Het doel is om de goede voornemens vol te houden, deel uit te laten maken van de dagelijkse praktijk en er niet meer over na te hoeven denken. Zij gaan er zeker voor, want: "Zelfs als je struikelt, ben je in beweging." (Omdenken).

MEER WETEN OVER DE POST-HBO-OPLEIDING SPECIALIST SPORTIEVE EN GEZONDE SCHOOL

De Specialist Sportieve en Gezonde School helpt zijn of haar basisschool nieuw gezondheidsbeleid vorm te geven. Vanuit het werkveld was de urgentie en ambitie om met gezondheid aan de slag te gaan, de know-how werd echter gemist. Met een subsidie vanuit het ministerie van VWS is vervolgens deze opleiding tot Specialist Sportieve en Gezonde School ontwikkeld. Veranderprocessen staan hierbinnen centraal. Het wordt binnen de pabo-opleiding en als post-hbo op verschillende hogescholen aangeboden. Op dit moment kan deze post-hbo gevolgd worden bij Hogeschool Windesheim, Hogeschool Inholland en Hogeschool Leiden. Tijdens de opleiding gaat de leerkracht direct aan de slag om gezondheid binnen het DNA van zijn eigen school te krijgen. De specialist kijkt naar hoe zijn school ervoor staat, overlegt wat de collega's, directie, ouders en kinderen zouden willen en bepaalt aan de hand hiervan waaraan gewerkt gaat worden. Kijk voor meer informatie op: www.ssgs.nl

MONIQUE VAN ARK IS LANDELIJK PROJECTLEIDER SSGS EN DOCENT BEWEGINGSONDERWIJS & COÖRDINATOR PABO SPORTKLAS AAN DE HOGESCHOOL LEIDEN.
ARK.VAN.M@HSLEIDEN.NL

“Gaaf niet, bestaat niet!”

De Piramide is de sportiefste SO-school van Nederland

Nathalie Termorshuizen

Het initiatief van de KLVO en NOC*NSF om voor het speciaal onderwijs een aparte verkiezing te organiseren werd direct enthousiast omarmd door meerdere scholen. In 2018 is in het speciaal (voortgezet) onderwijs de Aventurijn uit Almere de eerste winnaar en dit jaar is in Den Haag SO-school de Piramide aan de beurt.

Belangrijk bij de nominatie is dat er op de school voldoende en kwalitatief goede lessen bewegingsonderwijs worden gegeven en er ook een structureel buitenschools sport- en beweegaanbod in samenwerking met sportverenigingen en/of andere sportaanbieders bestaat voor alle leerlingen. Uiteraard is er over het aanbod *bewegen en sport* op de school een duidelijke visie en neemt bewegen een duidelijke plaats in in het onderwijs- en ontwikkelingsaanbod. Scholen moeten aan de hand van een aantal richtlijnen aangeven waarom zij vinden dat hun school in aanmerking komt voor de titel ‘Sportiefste S(B) O-school van Nederland’. “Meedoen aan de verkiezing is een goede manier om je school te profileren op het gebied van bewegen en sport. Bovendien zorgt nominatie voor de verkiezing voor een stukje waardering voor jarenlange inzet en hard werken.” aldus de organisator van de verkiezing namens de KLVO.

SO de Piramide uit Den Haag mag zich als eerste de ‘Sportiefste SO-school van Nederland’ noemen. Uit de drie genomineerde scholen wees de jury uiteindelijk De Piramide als winnaar aan. De school wint hiermee de landelijke eretitel en een watersporttweedaagse bij het Robinson Crusoe Eiland. “Twee dagen met de kinderen gaan zeilen en kanoën, alles aangepast aan hun beperking. Ongelooflijk gaaf natuurlijk”, aldus Sanne van Hattum, vakleerkracht bewegingsonderwijs op de Piramide.

OP DE PIRAMIDE DOET ELK KIND MEE

De Piramide is een school voor leerlingen met een langdurige ziekte of een lichamelijke beperking. Veel van de leerlingen zijn rolstoelafhankelijk of slecht ter been. Het team van de Haagse school heeft maar één uitgangspunt: elk kind doet mee. Met deze ‘gaaf niet, bestaat niet’-houding is elke les uiteindelijk voor ieder kind geschikt. Waar nodig worden de lessen aangepast. Als ze bijvoorbeeld gaan ringzwaaien, dan zal het ene kind in staat zijn dat met twee armen te doen, het volgende kind gebruikt één arm en de volgende hijsen ze in een schommel, zodat die dezelfde zwaaibeweging meekrijgt.

BEWEGINGSONDERWIJS

De gymzaal ligt centraal in de school. Bij alle lessen bewegingsonderwijs staan een vakleerkracht en een assistent bewegingsonderwijs op de groep. De lessen worden gegeven volgens de twaalf leerlijnen (zie hiervoor het Basisdocument bewegingsonderwijs), maar op maat. Alle leerlingen volgen een groepsles met de eigen klas en daarnaast een niveaules. Ook met deze onderverdeling is de groep nog zeer divers. Kinderen

voor wie bewegen in het water beter is, krijgen de les bewegingsonderwijs in het water. Ook deze lessen worden door de eigen vakleerkracht gegeven.

SO-SMART

De vakleerkrachten verzorgen ook sensomotorische training. Bij deze lessen kunnen leerlingen in de onderbouw op een speelse manier en met bewegingsvormen werken aan de LeerGebied Overstijgende (LGO) kerndoelen. Daartoe behoren lichaamsbesef, ruimtelijke oriëntatie en praktische redzaamheid. SO SMART is een vorm van sensomotorische remedial teaching in groepsverband die gebruik maakt van spelen (ervaren) en bewegen. Er wordt gewerkt met verschillende ontwikkelingsgerichte bewegingsspelletjes en -oefeningen. Gaat het bewegen niet zoals het moet, dan moet het zoals het gaat. Dus oplossingsgericht denken binnen de (bewegings-)mogelijkheden van de leerlingen. De leerlingen leren van en met elkaar om leerachterstanden te verminderen of weg te werken.

BEWEGEN INTEGREREN IN ANDERE LESSEN

Normaal meedoen, het is niet alleen het credo tijdens de gymlessen op school, maar ook iets wat De Piramide naar de buitenwereld wil uitstralen. Sportdagen worden gecombineerd met reguliere basisscholen als het kan. Dat is voor beide doelgroepen een zinvolle ontmoeting. Uiteindelijk moet je het in de gewone samenleving ook samen doen.

“Sporten gaat hier veel verder dan twee uurtjes gym per week”, legt Patricia de Haan, vakleerkracht bewegingsonderwijs, uit. “We bieden een enorme keuze aan sportieve buitenschoolse activiteiten en we oefenen ook met bewegend leren. Dat slaat aan.” Bewegend leren heeft een groot draagvlak binnen het team. Het team heeft hiervoor scholing gevolgd. Dit zorgt voor meer integratie van bewegen met de andere schoolvakken. Ook is er aandacht voor waterdrinken en gezonde voeding.

Leerlingen die komen tot ideeën voor de inrichting van het plein, worden daarin gehoord en gezien, van idee tot uitvoering. Zo hebben leerlingen uit groep 8 afgelopen jaar zelf onderzocht welke inklapbare doeltjes voor op het plein het meest geschikt waren en beheren deze nu ook.

NASCHOOLS AANBOD

Het is voor kinderen met een beperking vaak lastig om aansluiting te vinden bij een sportvereniging. Beide vakleerkrachten steken hier dan ook veel energie in. Buiten de lessen bewegingsonderwijs is er drie dagen per week naschoolse sport. Er wordt hierbij geprobeerd om een programma samen te stellen met trainers van sportverenigingen die een aanbod hebben voor deze specifieke doelgroep. Zo is er een samenwerking met een nabijgelegen voetbalvereniging. Trainers halen de leerlingen direct na schooltijd op voor de training. Ook zijn er basketballessen en een steeds wisselend aanbod van andere sporten na schooltijd. De vakleerkrachten proberen in het naschoolse aanbod tegen het einde van een serie altijd naar een vereniging toe te gaan. Op deze manier kunnen de leerlingen in een veilige situatie kennismaken met een sportvereniging.

Ook is er zwemonderwijs in het naschoolse aanbod voor leerlingen die niet kunnen aansluiten bij de reguliere zwemlessen. De vakleerkracht verzorgt deze zwemlessen.

INCLUSIEF SPORTEN

In het sportakkoord is er speciale aandacht voor inclusief sporten. Kinderen en jongeren met een beperking bewegen en sporten aanzienlijk minder, terwijl het voor deze doelgroep juist zo belangrijk is. Bewegen heeft positieve effecten op gezondheid, zelfvertrouwen en welbevinden en is daarnaast essentieel bij het opdoen van sociale contacten. Door deelname aan de verkiezing krijgt SO De Piramide een podium om zich te presenteren. Daarmee is de school een voorbeeldschool voor andere scholen.

NATHALIE TERMORSHUIZEN IS PROJECTLEIDER SCHOOLSPORT-EVENEMENTEN BIJ KVLO EN BETROKKEN BIJ VIGNET GEZONDE SCHOOL (VGS)
CONTACT: NATHALIE.TERMORSHUIZEN@KVLO.NL

Een handicap hebben en toch meegymmen?

Inclusie tijdens het bewegingsonderwijs

Robin Groeneveld

Nog niet eens zo lang geleden was het ondenkbaar dat een kind met een lichamelijke beperking naar de basisschool ging. Voor hem was er de mytyschool. Pas in 1986 werd het door een wetswijziging mogelijk dat sommigen van hen, met begeleiding vanuit de mytyschool, deze stap konden maken. Dit was het begin van ambulante begeleiding (AB). Als een van Nederlands eerste AB'ers vanuit mytyschool 'De Brug' in de regio Rijnmond ben ik met het ambulant begeleiden van onze leerlingen in het reguliere onderwijs aan de slag gegaan.

Inmiddels is het eerder vanzelfsprekend dan een uitzondering dat ouders ook hun kind met een lichamelijke beperking aanmelden bij 'de school om de hoek'. Alleen als verpleeg- of verzorgingsbehoefte de draagkracht van de basisschool te boven gaat, komt het kind in aanmerking voor een plaatsje in het mytylonderwijs. Door de toename van basisschoolleerlingen met een lichamelijke beperking is de vraag naar specifieke informatie voor de gymles steeds klemmender geworden.

Kinderen met een motorisch beperking kunnen ook uitgenodigd worden om de grenzen van hun mogelijkheden te verkennen.

Krukken geen bezwaar

Samen met mijn collega Michiel Krop noteerden we vele praktische antwoorden op deze steeds terugkerende vraag in 'Krukken geen bezwaar', een praktisch,

methode-onafhankelijk toepasbaar boek met vele lesaanpassingen. Inclusie tijdens het bewegingsonderwijs wordt hierdoor makkelijker gemaakt. Vertalingen van 'Krukken geen bezwaar' verschenen in Zweden en Denemarken. Hiernaast een kernachtige samenvatting van de basis van 'Krukken geen bezwaar'.

Kinderen zijn altijd in beweging

Bewegen heeft vier belangrijke functies: een instrumentele, een explorerende, een sociale en een persoonlijkheidsvormende.

1. Instrumenteel. Tijdens de groei zorgt bewegen ervoor dat spieren, organen en skelet op een goede wijze worden opgebouwd en dat alle lichaamsfuncties zich optimaal kunnen ontwikkelen. Bewegen draagt bij aan een goed werkend bewegingsapparaat.

Wim uit groep vier heeft een spierziekte. Doordat spierweefsel tijdens zijn groei niet goed wordt aangelegd kan hij minder intensief bewegen dan zijn klasgenootjes. De kracht ontbreekt hem. Op het eerste gezicht zie je niet dat er iets met hem aan de hand is. Je merkt het pas goed in de gymzaal. Als hij daar ergens

Krukken geen bezwaar

Als pionierend ambulant begeleiders hebben

Robin Groeneveld en zijn collega Michiel Krop 'met de voeten in de klei' enige honderden kinderen met lichamelijke handicaps begeleid. Zij gingen mee naar de gymles en gingen daar samen met de

leerling op 'ontdekkingsreis'. En, hoewel de verschillen tussen al deze leerlingen groot was, bleken er bepaalde wetmatigheden te zijn in de wijze waarop de vier ontwikkelingsgebieden aangesproken en verdiept konden worden. Die wetmatigheden vormen de basis van het praktijkboek 'Krukken geen bezwaar - Basis'. De ruim veertig lessen in 'Krukken geen bezwaar - Basis' zijn geschikt voor oefeningen in normaal ingerichte gymlokalen en zijn bedoeld voor kinderen met allerlei motorische beperkingen: rolstoelgebruikers, lopers-met-beperkingen en kruipende/schuivende leerlingen. Iedere les is voorzien van heldere tekeningen. Daardoor wordt de bedoeling van de les in één oogopslag duidelijk.

Het boek is methode-onafhankelijk en is te gebruiken door iedere leerkracht die de gymles geschikt wil maken voor ook die éne leerling. De oefenstof kan parallel gebruikt worden naast het reguliere programma. Staat 'Balanceren over de bank' op het programma, dan kan een variant aan een rolstoelgebruiker worden aangeboden. Gaat de groep 'Trefbal' spelen, dan zijn er aanpassingen denkbaar waardoor ook de leerling die een rollator gebruikt mee kan doen. Meer informatie is te vinden op www.luktut.nl

vanaf springt, zakt hij bij het neerkomen altijd door zijn benen. Bij kleine botsingen valt hij al snel om. Het is nu al te voorspellen dat er problemen zullen ontstaan in de opbouw van het skelet. Zo is er het risico van het kromgroeien van de wervelkolom, hetgeen op zichzelf weer gevolgen voor de organen kan hebben. Wims groei zal fysiotherapeutisch en waarschijnlijk ook operatief begeleid moeten worden.

2. Explorierend. Door te bewegen leert een kind zijn omgeving kennen en kan het hier vat op krijgen, zowel op de dingen als op de personen om zich heen. Begrip van de werkelijkheid om ons heen wordt mede dankzij deze explorerende kant van het bewegen ontwikkeld.

Bram zit op de grond van het speellokaal en kijkt naar zijn vriendjes. Terwijl deze kinderen de glijbaan afroetsjen, ervaren zij aan den lijve wat de betekenis van woorden als hoog, snel, klimmen en glijden is. Bij Bram is dit niet het geval. Door zijn beperkte bewegingsmogelijkheden kan Bram aan deze abstracties geen 'beleefde' invulling geven. Dit kan gevolgen hebben voor het inzicht in allerlei begrippen op het gebied van onder andere ruimtelijke oriëntatie, tijdsbesef en maatbegrip, met alle onderwijskundige gevolgen van dien.

3. Sociaal. Het bewegen geeft de mogelijkheid in contact met anderen te komen. Hierdoor worden ervaringen opgedaan in het leggen en onderhouden van sociale relaties.

Jelle kan door zijn spasticiteit zijn bewegingen niet goed controleren. Spreken kost hem erg veel moeite. De kinderen van zijn klas zoeken niet snel contact met hem. Niet dat ze hem niet aardig vinden, maar als je hem wat vraagt, duurt het zo lang tot je een antwoord hebt. En vaak is dat antwoord nog slecht te verstaan ook.

Door zijn motorische belemmeringen is Jelle voor zijn klasgenoten bovendien een minder geliefde speelkameraad. Hij wordt bij spel vaak genegeerd.

4. Persoonlijkheidsvormend. Er is een nauwe samenhang tussen de vorming van een positief gevoel van eigenwaarde en grotere motorische vaardigheid.

Ria wordt op school ontzien door haar niet aan de lessen bewegingsonderwijs te laten deelnemen. Zij blijft dan op school met wat taal- of rekenwerk. Ook als haar jeugdreuma niet zo opspeelt.

Ria denkt dat zij tot geen enkele lichamelijke prestatie in staat is. Zij kijkt erg op tegen andere kinderen, ook tegen jongere kinderen. Haar moeder zegt dat Ria soms erg boos is over haar falen. De boosheid richt Ria dan niet op haar ziekte, maar op zichzelf: zij vindt zichzelf inferieur. Door de herhaalde ervaring van mislukking is haar zelfbeeld in een neerwaartse spiraal terechtgekomen.

BEWEGINGSDRANG

In het bewegingsonderwijs staat het plezier beleven aan een breed aanbod van bewegings- en spelactiviteiten centraal. 'Over het algemeen is de motivatie vanuit de kinderen geen probleem. Wanneer we kijken naar het vrije spelen buiten bij jonge kinderen dan zien we dat ze veel en graag bewegen. In de lessen lichamelijke opvoeding kan die positieve houding verder ontwikkeld worden', zo staat te lezen in Kerndoelen Lichamelijke Oefening Basisonderwijs. De bewegingsdrang die kinderen vertonen wordt in het bewegingsonderwijs dan ook als uitgangspunt genomen om vorm te geven aan de kerndoelen, zoals die door de overheid zijn geformuleerd.

Bij een analyse van de methodes die tijdens de gymles gebruikt worden is te zien dat er rekening wordt gehouden met de ontwikkeling van kinderen op vier gebieden: balans, uithoudingsvermogen, coördinatie en kracht. De lesstof is hierop gebaseerd; dit zijn de gebieden waarop de leerlingen worden uitgedaagd. Vergelijken we de zaalopstellingen van bijvoorbeeld de groepen 4, 5 en 6, dan zien we de stapsgewijze veranderingen in moeilijkheidsgraad.

DE GRENZEN VAN DE MOGELIJKHEDEN

Kinderen als Wim, Bram, Jelle en Ria zitten op vele basisscholen in Nederland. Zij passen niet in het voorspelbare plaatje van de motorische ontwikkeling. Door hun motorische beperkingen doen zij niet of nauwelijks mee aan de gymles. Toch kunnen ook zij gericht worden uitgedaagd om de grenzen van hun mogelijkheden te verkennen.

ROBIN GROENEVELD (1956) IS IN 1988 BEGONNEN ALS AMBULANT BEGELEIDER VAN LEERLINGEN MET EEN LICHAAMELIJKE HANDICAP. IN DEZE PERIODE HEEFT HIJ HONDERDEN KINDEREN EN HUN LEERKRACHTEN BIJGESTAAN IN HET ONTDEKKEN VAN DE GYM-MOGELIJKHEDEN.

De pedagogiek van de vrijeschool anno 2020 (1)

De bewegende klas

Een van de meest zichtbare ontwikkelingen binnen het vrijeschoolonderwijs is de 'bewegende klas'. In ruim 50 vrijeschoolklassen zitten kinderen niet meer op een stoel aan een tafel, maar gebruiken ze kussens en banken als meubilair in de klas. Een concept voor klasseninrichting, dat ruimte geeft aan bewegend leren.

Wie om half 9 een bewegende klas binnenstapt ziet dat de kinderen klauteren over een hindernisbaan of bezig zijn met tastzinspelletjes en behendigheidsoefeningen. Ze spelen vrijuit op een door henzelf bedacht parcours. De banken dienen daarna als zitplaats in de kring. Na een ochtendspreek, samen zingen, de ritme-oefeningen en de instructie, bouwen de kinderen zelf de klas om tot een rij- of groepsopstelling, waarna ze de banken als tafels gebruiken en op de kussens zitten. Bij het opruimen is de klas in minder dan 2 minuten weer teruggebouwd naar de kring voor de lesafsluiting.

Fotograaf: Femke Bouwer-van Schie

HET RICHTEN VAN DE WIL

De bewegende klas zet kinderen met regelmaat fysiek aan het werk. De ombouw is een moment van samenwerking en de stevige zitkussens vragen om een actieve zithouding. De opstelling richt de kinderen op wat komen gaat. Ze halen zelf hun schrift en krijtjes op en bereiden zich zelfstandig voor op hun opdracht. Je ziet dat de kinderen taakgerichter en zelfstandiger zijn in een bewegende klas. De ruimte is echt van hen. Ze weten waar alles ligt en maken gasten gemakkelijk wegwijs in 'hun klas'. Als leerkracht ben ik steeds vaker de begeleider. De kinderen zijn eigenaar van de klas, de materialen en van hun leerproces.

De kracht van de kring

De dagelijkse kring is een belangrijke schakel in het sociale proces in de klas. In de kring is iedereen gelijk en alles is welkom. Al in de 1e klas (groep 3) kunnen leerlingen zelfstandig een

klassengesprek voeren. Soms is er zelfs een voorzitter die het gesprek leidt. Ik zorg als leraar dan slechts voor de notulen.

De bewegende klas in deze tijd

De ervaring laat zien dat kinderen beter automatiseren als ze bij het leren mogen bewegen. We stampen en klappen net zo lang, totdat de kinderen de tafels kunnen dromen. Het gaat verder dan boksbewegingen en huppelsprongen. Het bewegen staat niet op zichzelf, maar is inhoudelijk verbonden met de lesstof. De bewegende klas heeft zo een opbouwende en activerende functie in het leerproces van kinderen.

FEMKE BOUWER IS VRIJESCHOOLLEERAAR TE ROTTERDAM

Curriculum.nu en bewegen & sport

Berend Brouwer & Marco van Berkel

De wettelijke doelen waar alle scholen aan moeten voldoen vormen de formele basis voor het vakwerkplan bewegen en sport. Op dit moment zijn dat de kerndoelen en eindtermen, maar daar wordt aan gewerkt binnen Curriculum.nu. Hoever is het daarmee en waar gaat dat straks toe leiden?

Wat was ook alweer de aanleiding voor Curriculum.nu? De opdracht in Curriculum.nu was om voor negen leergebieden een visie, grote opdrachten en bouwstenen voor een nieuw landelijk curriculum (lees: kerndoelen en eindtermen) te ontwikkelen opdat:

- de overladenheid van het schoolcurriculum afneemt;
- de samenhang tussen leergebieden toeneemt;
- duidelijker wordt wat de verplichte kern van kennis en vaardigheden is en wat een keuze;
- er een betere balans komt tussen de hoofddoelen van het onderwijs: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming;
- er een doorlopende leerlijn ontstaat voor leerlingen, van onderbouw PO tot vervolgonderwijs.

Allemaal geen doelen die direct te maken hebben met misstanden binnen het vak bewegingsonderwijs (of het leergebied bewegen en sport, zoals het nu binnen Curriculum.nu wordt genoemd). Maar wel zaken die je ook op dat leergebied kunt toepassen en vragen: hoe kan het beter?

Tallose interessante en vernieuwende ontwikkelingen zijn te verwachten.

HET RESULTAAT

Op 10 oktober 2019 heeft Curriculum.nu zijn eindresultaten gepresenteerd aan de minister. Die heeft de resultaten met veel waardering voor het

werk in ontvangst genomen. De Tweede Kamer bespreekt de resultaten in februari met de minister na enkele ronde-tafelbesprekingen en hoorzittingen. De opbrengsten van Curriculum.nu voor Bewegen & Sport zien er als volgt (pagina 17) uit

Op <http://curriculum.nu> zijn de opbrengsten van alle ontwikkelteams te lezen. Daar staat ook de visie van het ontwikkelteam Bewegen & Sport op het leergebied en staan de grote opdrachten en de bouwstenen uitgebreider beschreven.

BREDE VAARDIGHEDEN, SAMENHANG EN GLOBALE THEMA'S

Behalve dat er specifieke opbrengsten per leergebied zijn was er in het proces van Curriculum.nu ook veel aandacht voor samenhang tussen de leergebieden. Die samenhang werd gezocht op drie punten:

• Brede vaardigheden

Elk leergebied besteedt aandacht aan de ontwikkeling van brede of algemene vaardigheden. Per bouwsteen is aangegeven welke brede vaardigheden van belang zijn, te kiezen uit manieren van denken en handelen, manieren van jezelf kennen en manieren van omgaan met anderen (zie figuur 2, pag. 18):

• Samenhang met andere leergebieden

Soms kan duidelijk worden aangewezen dat meerdere leergebieden aandacht besteden aan eenzelfde onderwerp. Waar dat kon, is dit in de bouwstenen aangegeven. Voor het leergebied Bewegen & Sport ging dat

Figuur 1: Overzicht opbrengsten Curriculum.nu voor het leergebied Bewegen & sport

Bewegen & sport	Overzicht van grote opdrachten en de bouwstenen die daarvan zijn afgeleid	
	Primair onderwijs	Onderbouw VO
Een gevarieerd beweegaanbod / Beter leren bewegen / Bewegen op eigen niveau		
Leren bewegen	Leerlingen leren binnen hun eigen mogelijkheden beter deelnemen aan veel nieuwe én bekende activiteiten rond beweeguitdagingen die afgeleid zijn van de actuele beweegcultuur.	Leerlingen leren beweegactiviteiten die steeds meer herkenbaar verwijzen naar de actuele beweegcultuur. Het aanbod sluit zoveel mogelijk aan bij de motivatie van de leerlingen.
Actieve en gezonde leefstijl / Bewegen op eigen niveau		
Gezond bewegen	Leerlingen leren een positieve attitude t.a.v. gezond en veilig bewegen. Ze ervaren beweegactiviteiten met verschillende inspanningsniveaus en betrekken dat op zichzelf.	Leerlingen leren hun eigen mogelijkheden kennen, keuzes maken en doelen stellen ten aanzien van een actieve leefstijl. Ze leren de relatie aan te geven tussen beweegsituaties en gezondheid.
Beweegidentiteit / Bewegen op eigen niveau		
Bewegen betekenis geven	Leerlingen ontwikkelen hun beweegidentiteit eerst vooral onbewust door te doen. Later wordt dat bewuster en neemt de invloed van anderen en van bewegen in verschillende contexten toe.	Leerlingen verkennen hun eigen beweegmotieven en voorkeuren door deel te nemen aan bewegen in diverse contexten. Afhankelijkheid van groepsnormen speelt daarbij een grote rol.
Taken en rollen in beweegsituaties / Bewegen op eigen niveau		
Bewegen regelen	Leerlingen leren de aangeboden beweegactiviteiten met aangereikte regels en afspraken zelfstandig op gang brengen, houden en afronden. Zij verkennen daarbij het functioneren in meerdere rollen.	De leerlingen leren complexere beweegactiviteiten zelfstandig op gang te brengen, te houden en af te ronden. Zij hebben zelf meer invloed op regels en afspraken en de taken en rollen worden complexer.
Samenwerken in beweegsituaties / Bewegen op eigen niveau		
Samen bewegen	Leerlingen worden zich bewust van hun eigen rol en gedrag en dat van anderen in beweegsituaties. Zij leren hun eigen (on)mogelijkheden en die van anderen accepteren en daarmee om te gaan.	Leerlingen leren beter omgaan met anderen in beweegsituaties. Die worden steeds complexer omdat de verschillen tussen deelnemers toenemen en ze zich meer richten op met en tegen elkaar.
Bewegen en sport binnen en buiten de school / Bewegen op eigen niveau		
Beweegcontexten verbinden	Leerlingen leren over activiteiten die op straat, pleinen en speelveldjes worden gedaan of van sport zijn afgeleid. De beweegactiviteiten in deze contexten kennen hun eigen doel en regels.	Leerlingen leren de verschillen in doel, regels en afspraken en deelnamemotieven tussen beweegactiviteiten in allerlei contexten kennen.

vooral over de thema's identiteit en gezondheid. In de leergebieden Burgerschap en Mens & Maatschappij wordt ook gesproken over identiteit. De leergebieden Mens & Natuur, Mens & Maatschappij en Burgerschap besteden ook aandacht aan het thema gezondheid. In de bouwstenen is de relatie met die andere leergebieden beschreven en tevens goed afgebakend.

• **Mondiale thema's:**

Er is gedurende het proces een analyse gemaakt van actuele wereldwijd relevante thema's die een duidelijker plek verdienen in het curriculum. Aan elk leergebied is gevraagd om aan te geven hoe zij aan die mondiale thema's een bijdrage leveren. Die vier thema's zijn: duurzaamheid, gezondheid, globalisering en technologie. Bij Bewegen & Sport is vooral gezondheid aan de orde als het over de inhoud gaat.

HOE GAAT HET NU VERDER?

De beslissing over het vervolg moet nog plaatsvinden. De verwachting is dat de Tweede Kamer in maart een beslissing neemt hoe het vervolg er precies uit gaat zien. Voor het PO en voor de onderbouw van het VO moeten nieuwe kerndoelen worden ontwikkeld en voor de bovenbouw van het VO worden waarschijnlijk eerst bouwstenen voor ieder leergebied ontwikkeld en daarna eindtermen voor de vakken.

GEVOLGEN VOOR HET VAKWERKPLAN

Er zitten talloze interessante en vernieuwende

invalshoeken in de opbrengsten van het ontwikkelteam bewegen en sport van Curriculum.nu om het vakwerkplan te verbeteren. Bijvoorbeeld:

- Je kunt samen het visiedocument en de grote opdrachten bespreken, of daar nieuwe invalshoeken in zitten waar je tot nu toe nog niet veel mee gedaan hebt.
- Je kunt de bouwstenen samen doornemen om te kijken in hoeverre het vakwerkplan daar al in lijn mee is.
 - Kan elk kind echt op eigen niveau deelnemen?
 - Is er een goede aansluiting van het primair naar het voortgezet onderwijs, spreken jullie elkaar regelmatig?
 - Zijn de beweegactiviteiten die jullie aanbieden een goede afspiegeling van de actuele bewegcultuur waar de kinderen mee te maken kunnen krijgen?
 - Zitten alle leerlijnen ook voor de kinderen duidelijk in het programma?
 - Leggen jullie in het programma de link tussen wat de kinderen op school aangeboden krijgen en de wijze waarop dat buitenschools vorm krijgt, wat de overeenkomsten en verschillen zijn?
 - Zijn de bouwstenen van Bewegen & Sport voor alle kinderen te halen in de kern van het curriculum?
 - Wat doen jullie aan Bewegen & Sport naast de lessen bewegingsonderwijs?

Je kunt wachten tot er nieuwe kerndoelen klaar zijn, maar beter is om te zeggen: aan de slag!

DRS. BEREND BROUWER CURRICULUMONTWIKKELAAR BIJ SLO.
CONTACT: B.BROUWER@SLO.NL

MARCO VAN BERKEL IS PROJECTLEIDER BIJ SLO VOOR BEWEGINGSONDERWIJS & SPORT IN HET PRIMAIR EN HET (VOORTGEZET) SPECIAAL ONDERWIJS. **M.VANBERKEL@SLO.NL**

Bewegingsonderwijs anno 2020

Wiebe Faber

Het is 07:25 uur, de moderne vakleerkracht bewegingsonderwijs komt zijn zaal binnen en start met de voorbereiding van de dag. Vandaag komen de groepen 5, 6 en 7 binnen en in zijn jaarplanning staan er vandaag freerunning en balanceren, touwzwaaien, circus en als vierde activiteit een tikspel. Om 8:15 uur gaan de deuren, groep 7A opent de dag. 90% van de kinderen is al binnen voor 8:25 uur en zijn alvast begonnen. Het belooft een mooie dag te worden! Nu eerst gymmen, straks nog meer...

Wij nemen je graag mee met de gymdocent, de vakleerkracht bewegingsonderwijs anno 2020. Een docent die 'anders' lesgeeft, betrokken is op en bij een school, leerlingen volgt in hun ontwikkeling, extra's aanbiedt na schooltijd en collega's steunt tijdens schooltijd. Een docent die meer biedt dan een leuk uurtje rennen en waarbij oude vooroordelen niet meer passen.

WERKDRUK

Het aantal vakleerkrachten in het primair onderwijs is de afgelopen jaren gestegen. Door de vrijgekomen gelden voor werkdrukverlaging is dat geen verras-

sing. Veel scholen kiezen voor een vakleerkracht omdat daardoor inderdaad de werkdruk voor groepsleerkrachten wordt verlaagd. De gewonnen tijd kan aan andere schooltaken of lesvoorbereidingen voor de andere vakken worden besteed. Een prachtige win-win voor de groepsleerkracht.

Ondertussen in de zaal bij groep 7A

De vakleerkracht heeft de zaal zo ingericht dat in verschillende zaaldelen gedifferentieerd gewerkt kan worden. Dat betekent dat de leerlingen kunnen kiezen uit drie verschillende freerunningbanen. Voor elk niveau een baan; een slackline, een omgekeerde bank en evenwichtsplanken waarop je kan balanceren. Daarnaast circus met Chinese bordjes en jongleerballetjes met instructiefilmpjes voor verschillende niveaus. Bij het tikspel krijgen de leerlingen keuzes aangeboden op eigen beweegniveau, wil ik een tikstok om het makkelijker te maken, of kies ik ervoor om het moeilijker te maken en 5 kinderen te tikken in plaats van 3. De les is zo ingericht dat de zwakste beweger met een glimlach de les uit loopt en zegt: 'Meester, het is vandaag gelukt'.

LESINHOUD

De vakleerkracht werkt met een jaarplanning waarin twaalf beweegleerlijnen aan bod komen. Daarnaast is er ruimte in het curriculum voor 'nieuwe' ontwikkelingen zoals bijvoorbeeld freerunning. Naast de beweegleerlijnen besteedt de vakleerkracht tijd aan reguleringsdoelen en leert de kinderen verschillende rollen aan, bijvoorbeeld als scheidsrechter.

De tijd van klassikaal trefbal en van vijftien kinderen in een rij achter één bok of kast is (gelukkig) voorbij. De moderne vakleerkracht biedt meerdere activiteiten aan waardoor het 'etalage-effect', waarbij alle kinderen naar je kijken terwijl jij aan de beurt bent, niet meer aanwezig is. Bovendien zijn er nu 24 van de 26 kinderen in een actieve rol ten opzichte van een op vijftien. Dit vraagt organisatie en klassenmanagement maar biedt enorm veel beweegkansen voor de leerlingen.

Ondertussen in de zaal bij groep 7A

Met hetzelfde gebaar als alle groepsleerkrachten laat de vakleerkracht zien dat het inmiddels het einde van de les is voor groep 7A. Twee leerlingen worden volgens het directie-instructiemodel gevraagd of zij hun leerdoel van het balanceren hebben behaald. Een van beiden mag het aan de klas laten zien en na het applaus verlaten de leerlingen de zaal. "Vier van jullie zie ik straks in de pauze, tot zo".

MEERWAARDE VOOR DE SCHOOL

De vakleerkracht spreekt dezelfde taal als de groepsleerkracht in de klas. Hierdoor is de vakleerkracht onderdeel van de school. De vakleerkracht werkt samen met de groepsleerkrachten om de sociale leerlijn, die door de school is afgesproken, ook in de gymzaal door te laten lopen. Na afloop van de les bespreekt de vakleerkracht de leerlingen die vandaag zorg nodig hadden met de groepsleerkracht van groep 7A en vertelt nog even over het succes van de leerling bij het balanceren.

De vakleerkracht is betrokken bij meer dan alleen de gymzaal en is vrij geroosterd tijdens het buitenspeel. De vier leerlingen uit groep 7A komen in de

pauze, ze zijn de schoolpleincoaches. Twee van hen beheren de sportuitleen wanneer groep 3, 4 en 5 buiten zijn. De andere twee leerlingen begeleiden het spel van de week. Een spel dat ze twee weken geleden met de vakleerkracht in de gymzaal hebben gespeeld. Zo worden binnen- en buitenschools bewegen verbonden en is de vakleerkracht het gezicht voor bewegen in school.

Na schooltijd in groep 7A

Na schooltijd doen vijf leerlingen mee aan het naschoolse sportkennismakingsuur. Elke week op maandag gelijk na school samen met de vakleerkracht. Vandaag is de combinatiefunctionaris racketsport op bezoek en worden er in meerdere vakken allerlei badmintonactiviteiten gedaan. De les lijkt op de moderne gymles waardoor er voor de kinderen uit groep 7A een mooie verbinding ontstaat. De kennismaking is voor alle kinderen uit groep 6, 7 en 8 van de scholen in de wijk. De vakleerkracht kent inmiddels de kinderen omdat ze elke week komen. Ze zijn lid van hun eigen naschoolse sportclub!

De vakleerkracht is hier de verbinding tussen combinatiefunctionaris, buurtsportcoach of sportver-

eniging in een naschools uur dat qua organisatie lijkt op de schoolse gymles met zelfstandig werken in meerdere activiteiten, maar qua inhoud een opstapje is richting sportverenigingen in de stad. Naast het uur voor de groepen 6, 7, 8 is er ook een les voor de groepen 1, 2 en 3, 4, 5. Daarnaast is er elke week een uur motorische remedial teaching (MRT) en een talentklas. Al deze naschoolse uren staan in verbinding met de school en de vakleerkracht zorgt voor een sterk pedagogisch klimaat en is het dagelijks en wekelijks herkenbare gezicht voor bewegen.

VOLGEN

De vakleerkracht volgt elke paar weken de leerlingen op motorische en sociale vaardigheden in een leerlingvolgsysteem (LVS) en heeft zo inzicht in bewegen en welzijn van de kinderen tijdens de gymles. Dit heeft een paar voordelen. Zo kan de vakleerkracht aan de hand van de beweegniveaus de volgende les beter differentiëren, weet welke leerlingen leerhulp of uitdaging nodig hebben en past de lesvoorbereiding hierop aan. Ook gebruikt de vakleerkracht het LVS om leerlingen te verwijzen naar het naschoolse programma, welke kinderen gaan bijvoorbeeld naar de talentklas of MR. Zo biedt de vakleerkracht een derde beweeguur op maat aan voor elk kind. Omdat alles is gedigitaliseerd heeft de vakleerkracht een rapportage voor leerkrachten, ouders en kind over hoe het gaat tijdens de gymles.

DE VAKLEERKRACHT 2.0

Bij gebrek aan een beter woord is er ook nog de vakleerkracht 2.0. Diegene die de verbeterde versie aan het worden is van de moderne vakleerkracht. Die biedt, naast het organiseren van sportdagen of af en toe een leuke sportclinic, extra aan voor de school anders dan in het standaard takenpakket past. Er zijn prachtige voorbeelden van vakleerkrachten die bewegen in en om de school aanpakken met bewegend leren, dynamische schooldagen of prachtige beweeghoeken. Die samen met groepsleerkrachten rekenen naar het schoolplein brengen of taal naar de gangen van het schoolgebouw. Er zijn vakleerkrachten die schoolzwemmen weer nieuw leven in blazen, kinderen watervrij maken en helpen richting een zwemdiploma. Vakleerkrachten die werken met 'peerteaching', waarbij leerlingen uit groep 7 aan tutorgym mogen deelnemen en als 'meester of juf' lesgeven aan de kleuters of groep 3. Waarbij groep 8 sportdagen organiseert voor de school om zo bewegen, leren organiseren en sociale vaardigheden te combineren. Dat is ook de vakleerkracht die elke avond bij de avond4daagse alle kinderen enthousiast maakt. Meegaat naar alle voetbal-, peanutbal- of schaaktoernooien. Of is die betrokken vakleerkracht die kinderen helpt via het Jeugdsportfonds toch lid te kunnen worden van een sportclub.

De vakleerkracht als duizendpoot is nog niet overal. En is zeker afhankelijk van de randvoorwaarden om de vakleerkracht heen zoals bijvoorbeeld een goede accommodatie, een onderwijs-cao, samenwerkende besturen en scholen, sportbedrijf van de gemeente en vertrouwen van de directie van een school. Maar de moderne vakleerkracht is er en gaat niet meer weg!

WIEBE FABER IS WERKZAAM ALS DOCENT BEWEGINGSONDERWIJS IN ALMERE EN WERKT VOOR DE KVLO IN TEAM ONDERWIJS. CONTACT: WIEBE.FABER@KVLO.NL / W. FABER@COLUMBUSSCHOOL.ASG.NL

**MEDILEX
ONDERWIJS**

MEESTERS IN SCHOLING

www.medilexonderwijs.nl

Nieuw in ons aanbod!

Masterclass 'Autisme anders bekijken'

Leer en ervaar wat autisme met je leerlingen doet

Driekwart van de leerlingen met autisme ervaart leerproblemen. De begeleiding van deze leerlingen vraagt om specifieke kennis en vaardigheden van jou. Welke ondersteuningsbehoeften hebben je leerlingen met autisme? En hoe verminder je stress en overprikkeling bij leerlingen met autisme?

Ervaar zelf hoe het is om autisme te hebben door gebruik te maken van een VR-bril en wiebelkussens!

Begeleid leerlingen met autisme optimaal!

**ONTDEK HET
PROGRAMMA OP
ONZE WEBSITE**

Datum

Woensdag 1 april 2020

Speciaal voor

- Leerkrachten
- Intern begeleiders
- Orthopedagogen
- RT'ers
- Onderwijsassistenten uit het primair onderwijs

medilexonderwijs.nl/autisme

Christa Rietberg¹: docent lichamelijke opvoeding van het jaar

Hans Dijkhoff

Bij binnenkomst in het nu vijf jaar bestaande gebouw vraag ik aan de conciërge waar Christa zich bevindt. “U gaat praten met onze topper? Wat leuk!”, krijg ik direct te horen. Het blijkt dat Rietberg zeer gewaardeerd wordt door haar collega’s. Ze is nog even met een leerling in gesprek en daarna leidt ze me rond in het mooie gebouw.¹

Meteen krijg ik te horen wat er zich afspeelt achter de diverse deuren. Zo is binnen de school een ‘huiselijke situatie’ nagebouwd met keuken, badkamer enz. waarin les wordt gegeven hoe je zelfstandig kunt wonen (wel onder begeleiding). Uiteindelijk komen we in de gymvleugel waar we ruime kleedkamers aantreffen en twee goed geoutilleerde zalen met materialen die zijn aangepast op de doelgroep

HOE WORD JE DOCENT VAN HET JAAR?

“Ik ben genomineerd en wie dat heeft gedaan, weet ik niet, want dat is anoniem. Dan volgen er diverse rondes waarin je jezelf moet presenteren. Eerst een filmpje en een motivatiebrief maken en als je verder

Zoeken naar kansen en mogelijkheden om zo goed mogelijk onderwijs voor alle kinderen te creëren.

komt een pitch waarin je vertelt waar je voor staat. Die wordt beoordeeld door mensen vanuit verschillende organisaties zoals bijvoorbeeld de PO-raad. En dat gaat allemaal in een heel leuke sfeer! Als laatste volgde een gesprek met de jury. Die schijn ik behoorlijk te hebben overtuigd met mijn verhaal.”

CONTACT MAKEN

Mijn vak beperkt zich niet tot alleen de gymzaal. Ik legde de jury in enkele zinnen uit wat ik doe, waarom ik het doe en hoe ik het doe. In dit type onderwijs komt beter leren bewegen aan de orde maar het is van het allergrootste belang dat

¹ Christa Rietberg is vakleerkracht lichamelijke opvoeding op svo De Aventurijn te Almere.

kinderen plezier hebben waardoor ze blijven bewegen. De samenstelling van de groepen is dusdanig dat je heel veel bezig bent met sociale aspecten; zorgen dat de kinderen dingen samen kunnen doen. Bij sommige leerlingen leg ik de lat heel laag. Ik probeer heel voorzichtig ze toch in beweging te krijgen maar ben minder dwingend dan dat ik in het verleden was." Ze doelt op een jongen van 13 jaar die we later in de zaal zien zitten, zeker 150 kilo weegt en al heel veel moeite heeft zichzelf te verplaatsen. Het is niet verwonderlijk. Zijn ouders hebben ook enorm overgewicht. Het is moeilijk om in zo'n gezin verandering voor elkaar te krijgen. Alhoewel ze vandaag geen gym geeft, kan ze het toch niet laten om apart met deze jongen in de andere zaal met een foamspeer even te gooien. En daarmee laat ze meteen een aspect zien dat eraan heeft bijgedragen dat ze docent van het jaar is geworden: contact maken!

Passend onderwijs

Op de Aventurijn zitten kinderen die meervoudig gehandicapt zijn. Dat maakt het extra zwaar. Christa: "Passend onderwijs is op zich een prima plan. In het verleden werden kinderen die wat drukker waren al doorgestuurd naar het speciaal onderwijs. Maar nu gaat het de andere kant op en is er vaak al veel schade aangericht voordat een kind in het SO terecht komt. Dat moet beter. En door de problematiek van kinderen bovenop de groter wordende klassen is de taak van de collega's in het reguliere onderwijs er ook niet makkelijker op geworden."

NAAR BUITEN TREDEN

Een docent bewegingsonderwijs moet met meer bezig zijn dan het geven van gymlessen in de zaal/op het veld: "Je bent ambassadeur van je vak en je moet jezelf en waarvoor je staat laten zien. Daarmee legitimeer je het belang van bewegen. Door contact te zoeken met je collega's en door hen te helpen met bijvoorbeeld bewegen in het klaslokaal. Ook contacten leggen met sportverenigingen hoort daarbij. Je vak is breder geworden. Ik weet dat er helaas nog steeds vakcollega's zijn die na het laatste belsignaal meteen naar huis gaan...."

HOE GING HET ER HIER OP SCHOOL AAN TOE ?

"Nadat ik daadwerkelijk genomineerd was, is op school feest gevierd met onder andere taart. En dat werd nog eens dunnetjes overgedaan toen de verkiezing was geweest." Zelfs de wethouder kwam langs en diverse omroepen stonden met camera's op de stoep en wilden uitspraken hebben van de docent van het jaar. Een geweldige ervaring! De eerste week werd ik geleefd toen waren er echt heel veel verplichtingen en trok iedereen aan je bij wijze van spreken. Nu zijn we weer in rustiger vaarwater. De docent van het jaar is een jaar lang ambassadeur. Daar hoort bij dat je bepaalde bezoeken moet afleggen, zeg maar promotionele activiteiten. Mijn school werkt daar volledig aan mee want het straalt ook op hen af. De KVLO moet daar ook gebruik van maken. Zo'n ambassadeurschap kan deuren openen."

Dit typeert Christa. Ze zoekt altijd naar kansen en mogelijkheden om zo goed mogelijk onderwijs en kansen voor alle kinderen te creëren. Ze krijgt er energie van als weer iets lukt. Bijvoorbeeld een subsidie binnenhalen, naschools sportaanbod

opzetten etc.. Het juryrapport vermeldde het volgende: 'Christa begeleidt leerlingen effectief om tot optimaal leren te komen waarbij gedrag en leren hand in hand gaan. Ook wil ze alle leerlingen op hun eigen niveau en wijze mee laten draaien met het lesaanbod. Hierbij staat het doelgericht gebruik van energizers hoog in het vaandel. Ze is gedreven, leergierig en optimaliseert het onderwijs, samen met collega's. Haar hart ligt bij het geven van bewegingsonderwijs aan leerlingen met een speciale onderwijsbehoefte. "Voor elk kind de 'Joy of Movement'".

Inrichting onderwijs op de Aventurijn

De leerlingen wordt geleerd zo zelfstandig mogelijk te functioneren binnen vervolgonderwijs, arbeid of een dagbesteding. Sociale vaardigheden, zelfredzaamheid en een zinvolle tijdsbesteding worden sterk bevorderd in het onderwijs. Het onderwijs bij Aventurijn is samengesteld conform de Wet op de Expertisecentra (WEC).

Het VSO levert eindonderwijs. Concreet betekent dat voor meer dan 90% van de leerlingen de laatste opleiding die zij volgen, voordat zij een plaats vinden in de maatschappij.

De belangrijkste taak is de leerlingen op te leiden tot zo zelfstandig mogelijk functioneren in de maatschappij. Daarbij wordt naast werk ook op de aspecten wonen en vrije tijd gericht.

Bovenstaande impliceert dat twee begrippen de rode draad vormen in ons onderwijs: Zelfstandigheid – In alle lessen en met alle onderwijsonderdelen wordt direct gewerkt aan de opbouw van de zelfstandigheid van de leerling. Persoonlijke doelstellingen op dit gebied worden geoefend

Maatschappelijk gerichtheid – Naarmate de uitstroom van de leerling nadert zal steeds meer praktijkgericht worden gewerkt en wordt de leerling getraind kennis en vaardigheden toe te passen in verschillende situaties.

NAAR DE ZAAL

Uiteraard wil Christa me de zalen nog laten zien. Daar zijn zo'n tien kinderen bezig met verschillende onderdelen van (touw)zwaaien tot tafeltennis. Zodra

ze in de zaal is, kan ze het niet laten meteen met leerlingen aan het werk te gaan. Ze helpt de leerling die op de ton staat om enkele stapjes te maken en ook de jongen met overgewicht, eerder in het verhaal genoemd, kan op haar aandacht rekenen. Ze neemt hem mee naar de andere zaal nadat ze eerst heeft geprobeerd hem zittend te laten spelen met balans. Ze doet voor en stimuleert de jongen tot bewegen. In het voorbijlopen geeft ze hier en daar een aanwijzing. Ze maakt in het voorbijgaan met iedereen contact, ziet ieder kind. Je merkt dat de kinderen met haar weglopen, dol op haar zijn.

HANS DIJKHOFF IS HOOFDREDACTEUR VAN LICHAMELIJKE OPVOEDING MAGAZINE EN WERKT OP DE HOGESCHOOL VAN AMSTERDAM ALS STAGEBEGELEIDER. CONTACT: HANS.DIJKHOFF@KVLO.NL

Reactie/Discussie n.a.v. artikel 'Rekeninstructie in de kleutergroep'.

(Themanummer Leren rekenen ZP7, 2019 pag 16-20)

Ronald Keijzer, Hogeschool iPabo, Amsterdam en Henk Logtenberg, Marnix Academie, Utrecht

De wettelijke doelen waar alle scholen aan moeten voldoen vormen de formele basis voor het vakwerkplan bewegen en sport. Op dit moment zijn dat de kerndoelen en eindtermen, maar daar wordt aan gewerkt binnen Curriculum.nu. Hoever is het daarmee en waar gaat dat straks toe leiden?

Marcel Schmeier en Tinka Hofmeijer (2019) uiten in de bijdrage hun zorg over onderwijskansen voor kinderen in de onderbouw van de basisschool. Daarbij gaat deze zorg vooral uit naar kinderen waar thuis geen rekenspelletjes gespeeld worden, kinderen weinig met getallen te maken krijgen en waar meer algemeen spontaan spel niet leidt tot het verkennen van rekenen-wiskunde. Ze hebben daarvoor een goede reden: *als kinderen met een achterstand bij rekenen-wiskunde de kleutergroepen verlaten wordt die in het algemeen niet ingelopen*. Schmeier en Hofmeijer benadrukken daarbij terecht dat de thuissituatie in veel opzichten bepalend is voor de kansen die kinderen in het onderwijs krijgen. Echter die thuissituatie is voor het onderwijs een gegeven. Het is ook een opdracht, namelijk om in het onderwijs bij te dragen op een manier dat het onderwijs voorziet in wat kinderen van huis uit niet meekrijgen. Daarin, zo stellen Schmeier en Hofmeijer, voorziet het expliciet onderwijzen van kennis en vaardigheden (EDI). Verschillende wetenschappers (bijvoorbeeld Gray, 2019) pleiten hiertegen, maar volgens Schmeier en Hofmeijer past dit bij het spontane spel van kleuters. Immers, kleuters leren veel van wat een volwassene voordoet: *'Hun spel wordt krachtiger door de instructie in de kring. Een kleuter die weet hoe bijvoorbeeld een balans werkt, speelt er gerichter mee dan een kleuter die geen idee heeft wat het is en waarvoor het dient. De instructiekring is brandstof voor het spel.'* (Schmeier & Hofmeijer, 2019, p. 16)

We juichen toe dat Schmeier en Hofmeijer op zoek gaan naar brandstof voor het spontane spel van jonge kinderen. Het bevreedt ons echter dat ze daarbij een aanpak kiezen die al het spontane uit het spel haalt. Verder zijn ze in onze ogen wat te optimistisch dat het spel werkelijk gestimuleerd wordt door geïsoleerde instructie van vaardigheden.

Wij stellen daarom een iets andere aanpak voor, die waarschijnlijk de kinderen meer recht doet. Het spontane spel van kinderen kan goed worden aangegrepen om de kansen van kinderen te vergroten. De leerkracht doet dat door de wiskunde in het spel te signaleren om vervolgens, daar waar ondersteuning nodig is, aan te sluiten bij het spel of het spel zodanig te verrijken dat beoogde doelen bereikt worden. Binnen het project 'Rekenen op spel' lieten we zien hoe dat gedaan kan worden en tot welke wiskundige activiteit dit leidt (Keijzer, Van der Zalm, & Boland, 2019; Logtenberg & Weisbeek, 2019; Van Schaik & Van der Zalm, 2019).

Voordeel van een dergelijke werkwijze is dat beter in de gaten gehouden kan worden of het kind met de wiskunde in het spel aan de slag gaat. Er wordt immers geen omweg begaan via geïsoleerde kennis en vaardigheden. Daarnaast voorziet het aansluiten bij het spontane spel precies in wat volgens Schmeier en Hofmeijer de minder kansrijke kinderen van huis uit missen. Twee vliegen in een klap!

Deze aanpak is overigens niet heel veel anders dan wat Schmeier en Hofmeijer voorstellen. Want als je als leerkracht wilt aansluiten bij het spontane spel

van kinderen, moet er regelmatig wat worden ingebracht. Denk daarbij aan de balans die zij in hun artikel beschrijven. Vanuit het stimuleren van spontaan spel zien wij de door hen genoemde werkwijze als het inbrengen van een nieuw element in de leeromgeving; niet geïsoleerd, maar op een plek waar een meetinstrument als een balans zinvol is. Het aldus beschouwen van het inbrengen van nieuwe materialen en ideeën is overigens meer dan andere woorden voor dezelfde aanpak. Het biedt een werkwijze om deze materialen en ideeën nog beter af te stemmen op het spel van de kinderen, om aldus bij te dragen aan de optimale ontwikkeling van kinderen. Wij wijzen de lezers in dit verband op de

conferentie **Rekenen op spel** die op vrijdag 3 april plaatsvindt op de iPabo te Amsterdam. www.ipabo.nl.

Literatuur

- Gray, P. (2015, mei 5). *Early Academic Training Produces Long-Term Harm*. Opgehaald van Psychology Today: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/freedom-learn/201505/early-academic-training-produces-long-term-harm>
- Keijzer, R., Van der Zalm, E., & Boland, A. (2019). De wiskunde van het touwtrekken. *Volgens Bartjens*, 38(5), 9-11.
- Logtenberg, H., & Weisbeek, K. (2019). Klooien met kwast en water. *Volgens Bartjens*, 39(1), 22-24.
- Schmeier, M., & Hofmeijer, T. (2019). Rekeninstructie in de kleutergroep. *Zorg Primair*, 07(2019), 16-19.
- Van Schaik, M., & Van der Zalm, E. (2019). Wiskunde ligt voor het opscheppen. *Volgens Bartjens*, 39(2), 34-36.

Reactie van Marcel Schmeier en Tinka Hofmeijer: Samen leren in de kring

Illustratie: Ruud Bijman

In alle kleutergroepen wordt veel gespeeld en zijn er momenten waarin kinderen in gezamenlijkheid de leerstof krijgen uitgelegd door de leerkracht. EDI kan worden toegepast in de kring, maar ook tijdens het begeleid spelen.

De gezamenlijke instructiemomenten in de kring zijn van onschatbare waarde, zeker voor kansarme kleuters. Een individualistische aanpak, waarbij voor sommige kinderen lagere doelen worden gesteld, vergroot de verschillen en daarmee de kansonmogelijkheid (Rubie-Davies, 2014).

Het spelen met één kind, betekent dat de andere kinderen op dat moment geen aandacht krijgen. Daarom pleiten we in veel gevallen voor: eerst instructie met controle van begrip en dan pas begeleiding tijdens het spel.

In Nederland deden Keuning, Harskamp & Hoekstra (2012) onderzoek naar hoe kleuters het best leren rekenen. Directe instructie en begeleid spelen scoren significant beter dan kinderen vrij laten spelen. Een meta-analyse van Stockard e.a. (2018) toont aan dat kinderen die al in de kleutergroep les krijgen volgens de principes van directe instructie, significant beter presteren op de

kernvakken. In deze tijd van dalende lees- en rekenscores niet onbelangrijk.

Veel leerkrachten zien het belang van expliciete instructie, omdat hun leerlingen hierdoor beter leren en meer zelfvertrouwen ontwikkelen. Leerkrachten zouden dit ook duidelijker terug willen zien in het aanbod op de pabo's (De Jong, 2019). We zien dit ook in de verkoop van het boek 'Expliciete Directe Instructie' (EDI), waarvan inmiddels meer dan 37.500 exemplaren zijn verkocht. In april 2020 verschijnt EDI 2.0 met daarin een hoofdstuk over instructie in de groepen 1 en 2.

Literatuur

- Jong, de T. (2019). *Pabo's: kennisoverdracht en instructie zijn niet ouderwets*. NRC Onderwijsblog, 06-12-2019 via bit.ly/2DWPCDJ
- Keuning, T., Harskamp, E.G. & Hoekstra, R. (2012). *Different Ways to Number Sense Teaching in Kindergarten*. Groningen: GION – Institute for Educational Research, University of Groningen.
- Rubie-Davies, C.M. (2014). *Becoming a High Expectation Teacher*. Abingdon: Taylor & Francis.
- Stockard, J., Wood, T. W., Coughlin, C., & Rasplika Khoury, C. (2018). *The Effectiveness of Direct Instruction Curricula: A Meta-Analysis of a Half Century of Research*. Review of Educational Research 88 (4): 479–507.

DE REDACTIE VAN ZORG PRIMAIR ZIET BOVENSTAANDE GEDACHTEWISSELING ALS EEN RELEVANTE AANSCHERPING VAN DE VISIE OP REKENONDERWIJS AAN HET JONGE KIND. EEN ONDERWERP WAT ONGETWIJFELD BIJDRAAGT AAN DE ONDERBOUWING VAN DE PRAKTIJK VAN HET REKENONDERWIJS. WIJ DANKEN DE AUTEURS VOOR HUN BIJDRAGE.

Spelen in uitdagende hoeken. *Jonge kinderen stimuleren tot rijk spel.*

Bianca Antonissen. Uitgeverij Leuker.nu. Nieuwolda. 2019. 122 p., Prijs: 34,95 euro. ISBN 978 94 6386 494 4

Vaak zijn de kleuterleerkrachten bezig met het geven van lessen in de grote of kleine kring. Daarnaast wordt er gewerkt in hoeken om daar te spelen. Daarom moet het klaslokaal daartoe adequaat ingericht zijn. Wanneer de kinderen daar aan het spelen zijn kun je als kleuterleerkracht meespelen en observeren. Tussendoor kun je dan het e.e.a. vastleggen. In dit boek gaat het over de volgende vijf vragen: Welke materialen zet je erin en met welk doel? / Hoe begeleid je het spel? / Hoe zorg je ervoor dat de kinderen niet binnen vijf minuten uitgespeeld zijn? / Hoe kun je peuters en leerlingen uit groep 3 laten profiteren van uitdagende hoeken?

In dit boek worden antwoorden op deze vragen gegeven. Aan de hand van het achtbaan model (p. 20 en 27) laat de auteur je als leerkracht zien hoe je het spelen in hoeken zo goed mogelijk kunt begeleiden. Uiteraard maak je daarin je eigen afwegingen en keuzes. Het boek kent drie delen: de achtbaan, uitdagende hoeken en help. De auteur wil de kleuterleerkracht behulpzaam zijn bij de vijf valkuilen die spelen, te

weten: Pinteresthoeken (kant en klaar hoeken), te veel (voller en voller), geen betrokkenheid (past het bij de kinderen?), onduidelijkheid (wat mogen de kinderen wel/niet?), en opdrachten (gebrek aan spel). Spelen in hoeken vraagt om een doordachte visie (Kaleidoscoop: actief leren). Het betreft een echt praktisch boek, dat de kleuterleerkracht zowel een korte theoretische handreiking als een uitgebreide handreiking biedt. Terecht wordt de nadruk op het spelen gelegd! Het boek vraagt om actie en toepassing.

Themakaarten wiebelen en friemelen.

Monique Thoosen & Carmen Lamp. Uitgeverij Pica, Huizen, 2018. Prijs: 12.95 euro. ISBN 978 94 9252 549 9

In deze kaartenset staan twee thema's centraal: *verjaardagen in de klas* (20 kaarten waarmee de jarige leerling zelf kiest hoe hij in de klas zijn verjaardag viert) en *in de kring* (10 activerende strategieën voor onderprikkelde leerlingen en 10 kalmerende strategieën voor overprikkelde leerlingen en 5 algemene tips voor een rustige kring.) Lekker praktisch!

Aan de slag met handschriftonderwijs. *Over het belang van leren schrijven met de hand.*

Anneloes Overvelde en Ria Nijhuis-van der Sanden. Uitgeverij Boom, Amsterdam. 2019. 222p. Prijs: 25,25 euro. ISBN 978 90 2440 159 8

In de maatschappij en op school is typen een gelijkwaardige vervanger (bijna) geworden van schrijven met de hand. Daar zitten positieve, maar ook negatieve effecten aan. We weten uit wetenschappelijk onderzoek dat jonge kinderen al schrijvend hun brein ontwikkelen en daardoor betere resultaten op school behalen. Wat je met de hand schrijft, onthoud en begrijp je beter. De auteurs stellen in dit boek het schrijven centraal en het richt zich op de leerkrachten van groep 1-8. Het boek geeft niet alleen inzicht in wat de leerkracht kan doen om de leerling optimaal te begeleiden, maar ook hoe je dit het beste kunt doen en waarom. Na het inleidend hoofdstuk schetsen de auteurs enige basiskennis en theoretische achtergronden en wordt in hoofdstuk III aandacht besteed aan: zithouding, pengreep, schriftligging, schrijfmateriaal en linkshandigheid. In de kernhoofdstukken IV tot VII wordt de theorie vertaald naar de praktijk in de klas. Afgesloten wordt met: samen aan de slag, literatuur en over de auteurs en bijlagen. Elk hoofdstuk kent een vaste structuur: inleiding, kerndoel, wat zegt de wetenschap, essentiële onderdelen in de basisondersteuning en extra ondersteuning. Het betreft een echt praktisch en tegelijk onderbouwd (wetenschap en ervaring) boekwerk, dat terecht aandacht vraagt voor dit nog steeds actuele onderwerp. Het boek is toegankelijk geschreven.

Wiebelen en friemelen. *Aan het werk met je zintuigen.*

Monique Thoonsen. Uitgeverij Pica, Huizen. 2019. 108 p. Prijs: 15,--. ISBN 978 94 9252 561 1

Kinderen die druk gedrag vertonen, faalangstig zijn of zich slecht kunnen concentreren, hebben vaak ook problemen met het verwerken van prikkels: ze zijn fysiek onder- en overprikkeld. Het is belangrijk hier in de behandeling goed bij stil te staan. Dit werkboek bouwt verder op 'Wiebelen en friemelen in de klas en thuis'. In dit boek vertelt de auteur over zeven zintuigen en reikt daartoe opdrachten aan en leer je welke prikkels je fijn vindt en welke niet. En of je veel of weinig prikkels wilt ervaren. In het hoofdstuk 'Over prikkelverwerking' leer je wat hersenen doen met de zintuigprikkel. Een leerling ontdekt dat er een soort 'prikkelfilter' in je hersenen zit dat bepaalt of prikkels doorgegeven worden

en hoe sterk. Hiervoor zijn weer opdrachten voor gemaakt. Een leerling kan met behulp van een werkboek begeleider (wb'er) een persoonlijk plan maken voor lastige situaties. Voor de wb'er is er een online handleiding op: www.7zintuigen.nl en op www.uitgeverijpica.nl. Het boek kent drie hoofdstukken. In hoofdstuk 1 'Over de zintuigen' komen alle zeven zintuigen aan de orde. Hoofdstuk 2 'Over prikkelverwerking' wordt het vraagstuk over over- en onderprikkeling beschreven. Tenslotte wordt in hoofdstuk 3 'Wat jij kunt doen' gesproken over 'persoonlijk maatwerk'. Het betreft een écht werkboek, dat op een heel praktische en begrijpelijke manier het fenomeen over- en onderprikkeling aan de orde stelt én suggesties aanreikt om tot een persoonlijk maatwerkplan te komen. Aanbevolen.

Dans! Praktisch handboek voor het basisonderwijs.

Etje Heijdenus-de Boer & Anouk van Nunen & Martin Valenkamp (red.). Uitgeverij Coutinho, Bussum. 2014. 224p. Prijs: 15,-. ISBN 978 90 4690 397 1

Het vak *dans* is via de kerndoelen en de kennisbasis een vast onderdeel geworden in het basisonderwijs. Dit boek is het eerste handboek dat de kennisbasis concretiseert. Met dit boek kunnen leerkrachten de expressiemogelijkheden van dans ontdekken en leren hoe deze toe te passen. Centraal didactisch uitgangspunt is 'leren door doen'. Bij het boek hoort een website met uitgebreid studiemateriaal (zie: www.coutinho.nl/dans) In het boek treft de lezer een code aan. Het boek bestaat uit 11 hoofdstukken, waarvan de eerste vier de theoretische achtergrond vormen. De volgende hoofdstukken betreffen het praktijkgedeelte. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met 'reflectie en terugblik'. In het basisonderwijs komt dans op allerlei manieren aan bod: tijdens vieringen, verjaardagen van de leerkracht, thema- of weekafsluitingen en een musical. In de praktijk zijn er twee varianten qua invulling: de school biedt allerlei dansactiviteiten aan óf de school biedt gericht dansonderwijs aan.

De auteurs van *Dans!* gaan uit van dansen als leerproces en als creatief proces (zie fig. 3.5 ontwikkelingsspiraal dans, p. 59). Dit is een belangrijke stellingname, die navolging verdient. Het betreft een naslagwerk dat studieus is opgebouwd. Het ziet er degelijk uit, maar het 'nodigt' naar mijn idee te weinig uit om aan de slag te gaan. Het vraagt ook het nodige om de visie op 'dans' in het team gericht aan de orde te stellen en bespreekbaar te maken. Het boek laat bij mij een meer 'technische indruk' achter. Creativiteit en spontaneïteit blijven te veel buiten beeld. Jammer.

Stap voor stap. Hoe stimuleer je de motorische ontwikkeling van je kind?

Liesbeth Verhoeven. Uitgeverij Lannoo, Tielt. 2010 272 p. Prijs: 21,99 euro. ISBN 978 90 2099 190 1.

De auteur maakt een helder pleidooi voor het belang van een goede motorische ontwikkeling bij kinderen. We gaan er vaak vanuit dat alles zich vanzelf ontwikkelt, ondanks allerlei maatschappelijke ontwikkelingen, denk in dit verband aan de ict-ontwikkeling en het gebruik van de smartphone. Er bestaat een duidelijk verschil tussen de speelcultuur van de ouders en de hedendaagse kinderen en jeugdigen. Bewegen en spelen zijn erg belangrijk. Hoe kunnen we dan manieren vinden om kinderen op een aangename, speelse en stimulerende manier groot te brengen? Het boek bestaat uit 17 hoofdstukken. Eerst worden alle relevante ontwikkelingsaspecten (neurologisch, sensorisch, lichamelijk en motorisch) besproken. Dan wordt er aandacht gevraagd voor ontwikkelingsspelletjes van kinderen van 0-6 jaar en wat belangrijk is voor het (echte) leren van kinderen. Tenslotte wordt gewezen op mogelijke risico's. Het betreft een traditionele insteek en vormgeving. De actualiteit van de laatste 10 jaar is buiten beeld. Aan veel aspecten wordt aandacht besteed en wordt serieus uitgewerkt. De lezer zal zich daarom minder aangesproken voelen.

We moeten spelen. Wat onderwijs aan een verkenning van onze natuur heeft.

Rob Martens. NIVOZ, Driebergen. 2019. 224 p. Prijs: 24,00 euro. ISBN 978 90 8194 935 4

In het 'Voorwoord' stelt Luc Stevens: 'De tegenstelling die we gecreëerd hebben tussen speken en leren en maken klopt niet, met de nodige problemen voor opvoeding en onderwijs als gevolg...'. Daarom is het belangrijk een pedagogisch gesprek te voeren over de betekenis van spel en spelen voor de mens en de samenleving en de huidige virtuele spelcultuur waarin onze kinderen groot worden. Stevens en Martens stellen dat spel, kunst en creativiteit belangrijk zijn op school. De realiteit is echter dat er vaak te weinig aandacht voor is.

Martens geeft aan dat spel een belangrijk en diep spoor vormt onder veel pedagogisch, motivationeel, psychologisch en onderwijsvernieuwend denken. Spel is overal. Het is van nature in ons. Spel heeft te maken met grenzen opzoeken en verleggen (meerdere rollen innemen), het kan actief of passief van aard zijn. Spel kent drie kanten, te weten: de sociale, de lerende en de creatieve. Wat is nu de huidige context van het onderwijs? Onderwijs en meetbaarheid met echte (cognitieve) resultaten en een zesjes cultuur, waarbij het leren op school een individuele zaak betreft. Wat is vervolgens dan het doel van toetsing? Feedback geven aan leerlingen of afrekenen? Hoe kan het anders? Er zijn ontwikkelingen en experimenten die het 'speelse' voor leerlingen en leerkrachten' vorm willen geven. Is er echter voldoende bewijs voor de waarde van spelen? Tot nu toe is daar vanuit het onderzoek te weinig aandacht voor geweest. Gelukkig doen zich hier positieve ontwikkelingen voor. Het onderwijssysteem als geheel vraagt om spel, deskundigheden, inzet, creativiteit, talenten en inzicht en een andere manier van 'meten'. Heeft de auteur zijn doel (aanzet tot denken over het belang van spel, de spelbrekers en de gevaren van druk en gebrek aan vrijheid) gehaald? Naar mijn idee heeft hij dat via zijn uitgebreid essay (reisverslag) gehaald. Het vraagt van de lezer wél enig doorzettingsvermogen om de tekst goed te 'vatten'. Wanneer je dat als lezer het boek in stukken leest, kan dat positief werken. Er zit veel in deze 'bron', dat voor een team om nadere bespreking en actie vraagt. Het boek is de moeite waard!

Zorg Primair is het vakblad over onderwijspraktijk en hoe leerkrachten voortdurend bezig zijn om deze te verbeteren.

Theo Heskes (redactievoorzitter),
Dorethea Arissen (BaO),
Phia Oostenbach (BaO),
drs Thieu Dollevoet (Fontys OSO),
Bert van Leusden (ODV),
Angela Kouwenhoven (ODV)
Han Kooreman (Themagroep
Passend Onderwijs) en
Jan van Balkom MA
(redactiecoördinator en
eindredactie).

Redactieadres Zorg Primair

Helvoirtsestraat 31

5268 BA Helvoirt

T +31 (0)6 1347 0687

E zorgprimair@cnv.nl

Voordat u een artikel aanlevert,
is het raadzaam de auteursrichtlijnen
aan te vragen bij
het redactie-adres. Digitaal
aanleveren is een voorwaarde.

Zorg Primair (ISSN 1567-1801)
verschijnt 8 keer per jaar, in een
oplage van 35.000 exemplaren.
Een abonnement op Zorg Primair kost
€ 30,00 per jaar (8 nummers)
Aanmelden bij 030-7511003.

Vormgeving:

FIZZ | Digital Agency – fizz.nl

Coverfoto:

Basisschool Heeckeren in Goor

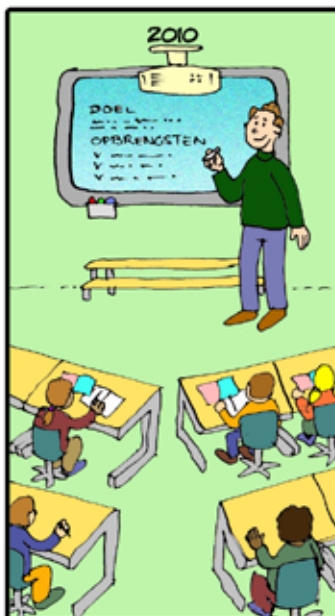
Advertenties:

Onderwijsmedia

T 020 330 89 98

E sales@onderwijsmedia.nl

NIEUWE BEWEGING

DOOR JAN BEIJERS

DOCENT FONTYS HOGESCHOOL KIND EN EDUCATIE

I ♥
ONDER
WIJS

We houden van het onderwijs en zijn trots op ons werk, waarmee we de basis leggen voor onze samenleving. Om ons vak te kunnen blijven uitoefenen, hebben we ruimte, vertrouwen en waardering nodig. Het vak moet snel weer aantrekkelijker worden.

- ✓ Stop met (nieuwe) regels die ons veel tijd en energie kosten
- ✓ Zorg voor betere carrièremogelijkheden
- ✓ Investeer in voldoende personeel om goed onderwijs te kunnen geven

www.samenvoorgoedonderwijs.nl

cnv ONDERWIJS